

Park Heremastate, de historie verdient herstel

Els van der Laan en Willemieke Ottens

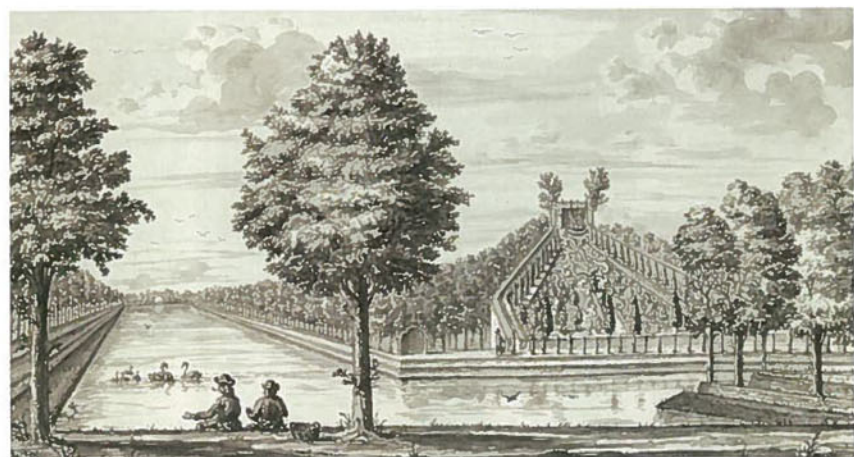
Aan de rand van Joure ligt het park Heremastate. De familie Vegelin van Claerbergen, die de state en het omvangrijke park van 1679 tot 1940 in bezit had, drukte eeuwenlang haar stempel op de ontwikkelingsgeschiedenis van het monument. Het historische verhaal van Heremastate omvat echter meer dan alleen een eigendomsgeschiedenis.

Het verhaal van de ontwikkeling omvat de ontwikkeling van het park en de veranderde relatie tot het dorp. Bovenal vertelt het over de toonaangevende landmeters, architecten en landschapsarchitecten die in verschillende fasen werkzaam zijn geweest aan het park en huis. Een uitgebreide collectie kaartmateriaal, schilderijen, schetsen en beschrijvingen van werkzaamheden maakt het mogelijk om de rijke geschiedenis van Heremastate te reconstrueren.

Van formele contouren naar landschappelijke vormen

De geschiedenis van de Heremastate begint in de eerste helft van de zestiende eeuw, wanneer een state op de plek van een verdedigingsschans werd gebouwd. In 1679 kwam de state in bezit van de familie Vegelin van Claerbergen. In de periode van 1680 tot 1735 werd rond het huis een grootschalig formeel park aangelegd. Opvallende elementen uit deze aanleg zijn het omvangrijke *grand canal*, de lange oprijlaan, de positie van het huis en

de hoge berg, waarvan de hellingen volgens de barokke vormentaal werden beplant. Het huis zelf, dat volledig werd vernieuwd, ligt aan de oostzijde van het park gepositioneerd en kijkt uit op de spiegelvijver. Hierdoor ontstond een tweedeling in het park, met enerzijds het huis en de vijver en anderzijds, gescheiden

Zicht op de formele aanleg, schilderij uit ca. 1710.

door de oprijlaan, de tuin met berg en omliggende gronden.

Dankzij de bewaard gebleven plattegronden van landmeter en ontwerper Willem Loré (1679-1744) kan een gedetailleerd beeld gevormd worden van het ontwerp.

Het park met de indrukwekkende formele aanleg werd in de negentiende eeuw getransformeerd tot een romantische landschappelijke aanleg. Binnen het formele ontwerp werden allereerst padenstructuren in de vroege landschapsstijl ingepast. Bijzonder zijn de kleine schetsjes, die hiervan een prachtig beeld geven. Een volledige wijziging in landschapsstijl vond plaats vanaf 1832. Dankzij dagboekbeschrijvingen van boomkwekerij Wybren Krijns (gelegen op nabijgelegen gronden) kan een uniek beeld geschetst worden van de werkzaamheden en invloed van landschapsarchitect L.P. Roodbaard (1782-1851). Roodbaard

Ontwerp: NO.ORDPEIL

Toekomstperspectief voor het park.

gebruikte elementen uit de formele aanleg voor zijn ontwerp: hij vergroef de oevers van het *grand canal* tot een slingerende vijver en kapte enkele bomen uit de oprijlaan waardoor de aanleg veranderde in een slingerende padenstructuur die de parkdelen verenigde. Omstreeks 1845 werd de formele berg tot landschappelijke structuur vergraven. Deze hoogte kreeg een belangrijke functie in het stelsel van zichtlijnen van het gehele park.

Van particulier naar publiek bezit

In 1950 kreeg Heremastate een openbare functie als gemeentehuis van Skarsterlân (in 2013 gemeente De Friese Meren). De openstelling leidde tot een grote en alomtatende druk op het park. Mede hierdoor bevindt de aanleg zich tegenwoordig in slechte staat en is de allure uit het verleden en de samenhang verdwenen. Dankzij de resultaten van recent tuinhistorisch onderzoek is door NO.ORDPEIL landschap.stedenbouw een plan gemaakt waarbij dit gefragmenteerde park in ere hersteld kan worden. (zie foto rechtsomder)

Het park van Heremastate vervult een belangrijke functie in Joure, mede door de bijzondere ligging aan het verlengde van de winkelstraat. Tevens is het de overgang van een hoge zandrug naar het laag gelegen merengebied. Het vormt het toneel van de *Jouster Merke* (de plaatselijke jaarmarkt) en tal van andere (culturele) activiteiten. Daarnaast is het voor veel inwoners een aantrekkelijk wandelgebied. Behalve de bijzondere erfgoedwaarde heeft het park dus ook een

grote gebruikswaarde. Het besef dat het park een collectief bezit is van de Jouster bewoners is essentieel voor herstel en toekomst.

Landschappelijke laan als casco

Om Heremastate als geheel te behouden verdient het aanbeveling om het verhaal van het verleden centraal te stellen en op basis hiervan de hoofdstructuren als eerste te herstellen. De centrale laan vormt een essentieel onderdeel in de beleving van de landschapsstijl. Kenmerkend voor de landschapsstijl is dat de bestaande formele laan deels werd gekapt om een schakering van lichte en schaduwrijke plekken te creëren. De slingerpaden werden hierdoor onderdeel van de laan. Als gevolg van werkzaamheden aan het park van Heremastate in de jaren '80 van de twintigste eeuw is de landschappelijke laan 'hersteld' in een formele laan. Er bestaan vele voorbeelden van parken (zoals de Fraeylemaborg en landgoed Nienoord) waarbij de formele laan 'hersteld' is zonder besef van deze landschappelijke meerwaarde. Niet alleen het landschappelijke karakter van het park is hierdoor verloren gegaan, ook de ruimtelijke samenhang is hiermee verdwenen.

Zelfs restanten van de ooit indrukwekkende berg worden vanaf de oprijlaan door de huidige dichte bomenrij nauwelijks nog ervaren. Herstel van de landschappelijke laan met juist een open karakter, als casco van dit groene erfgoed is essentieel voor de beleving van het park en daarmee voor de cultuurhistorische én gebruikswaarde. (zie foto boven)

Heremastate is een prachtig voorbeeld in de collectie van parken en tuinen in de drie noordelijke provincies die tussen 1800 en 1850 - grotendeels door L.P. Roodbaard - in de landschapsstijl zijn aangelegd. Tuinhistorisch onderzoek heeft de belangrijke historie en erfgoedwaarde van het park in beeld gebracht. Het is de kans om deze waarde te versterken en te integreren bij de ontwikkeling van een nieuw kantoor voor de gemeente De Friese Meren. Het verhaal van het ver-

leden krijgt weer een toekomst. Daarmee wordt een parel aan de collectie van landschapsparken in het noorden toegevoegd en groeit het besef dat de negentiende-eeuwse Noordelijke Lustwarande zichtbaar wordt.

Visie Bond Heemschut

Voor de aantasting van cultuurlandschappen of de verpaupering van waardevol groen erfgoed springt Heemschut regelmatig in de bres. Dit geldt ook voor een park als Heremastate, waarvan de gebruikswaarde zeer hoog is. De commissie Fryslân heeft meerdere specialisten op dit gebied die zich hiervoor inzetten. Marloes Eskens, architectuur- en landschapshistoricus en lid van de commissie Fryslân: 'De wil is er vanuit de eigenaar meestal wel om het park in ere te laten herstellen, maar goede kennis van de historie van het park ontbreekt nogal eens. En onbekend maakt onbemind. Er wordt dan gekozen voor een kortetermijnoplossing, die niet altijd recht doet aan het oorspronkelijke ontwerp. Een langetermijnvisie op basis van historische kennis ontbreekt vaak'. Initiatieven om voor de landschapsparken en -tuinen van L.P. Roodbaard vanuit historisch onderzoek nieuwe toekomstvisies op te stellen worden vanuit Heemschut dan ook van harte ondersteund. ■

Els van der Laan is eigenaar van ontwerp- en adviesbureau NO.ORDPEIL landschap.stedenbouw. Willemieke Ottens werkt als projectmedewerker bij NO.ORDPEIL.

Ontwerp: NO.ORDPEIL

Het park met zicht op het gemeentehuis.